

**ВІДГУК  
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора з державного управління, професора, професора кафедри обліку,  
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою  
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

**ПРИХОДЬКА Ігора Павловича**

на дисертацію

**ШЕРЕМЕТА Олександра Володимировича**

на тему: «Формування організаційно-економічної моделі

кластерно-платформеного забезпечення продовольчої

безпеки агропідприємств», представлену на здобуття ступеня доктора

філософії

з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 051 – Економіка

**Актуальність обраної теми дослідження.** Дисертаційна робота Олександра Володимировича Шеремета присвячена актуальній науковій та практичній проблематиці формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств. Актуальність даного аспекту істотно посилюється в умовах повномасштабної війни, порушення логістичних ланцюгів, обмеженого доступу до фінансових ресурсів, нестабільності енергозабезпечення, кадрового дефіциту та високої невизначеності ринкового середовища. За таких обставин стійкість національної продовольчої системи безпосередньо залежить від здатності окремих агропідприємств підтримувати безперервність виробництва, адаптуватися до багатofакторних шоків та швидко відновлювати господарську діяльність.

Обраний автором мікрорівневий контекст є обґрунтованим, оскільки доповнює традиційне макроекономічне трактування продовольчої безпеки аналізом фінансової, виробничої, логістичної, цифрової, інноваційної та інституційної стійкості підприємств. Водночас розвиток цифрових платформ і

мережевих форм кооперації обумовлює необхідність переосмислення класичної кластерної моделі. У поданій дисертаційній роботі кластерні платформи розглядаються як відкриті багатосуб'єктні екосистеми обміну ресурсами, знаннями, технологіями та інформацією, здатні знижувати трансакційні витрати й підвищувати адаптивність аграрного бізнесу, що відповідає сучасним потребам відновлення та зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору України.

#### **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності Центральноукраїнського національного технічного університету за темою «Формування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні» (№ 0117U001296), у межах якої автором розроблено модель Cluster Resilience Framework. У госпдоговірній науково-дослідній роботі «Стійкість продовольчої безпеки на рівні агропідприємства під час багатофакторних шоків» (№ 0125U004077) внеском здобувача стали науково-практичні рекомендації зі зміцнення стійкості аграрних підприємств та розробка відповідної дорожньої карти пріоритетів.

#### **Основні положення, висновки і пропозиції дисертації, її наукова новизна.**

Дисертація є завершеною науковою працею, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 381 сторінку, основний текст викладено на 226 сторінках. Робота містить 7 рисунків і 40 таблиць; список використаних джерел налічує 136 найменувань. Структура роботи логічно відповідає меті та поставленим завданням.

У першому розділі (с. 23–66) розкрито теоретико-методологічні засади формування кластерних платформ у забезпеченні продовольчої безпеки. Автор систематизував підходи до трактування продовольчої безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях; простежив еволюцію кластерної концепції в аграрному секторі; обґрунтував перехід від територіально-виробничих об'єднань до платформних

екосистем. Теоретичне підґрунтя дослідження сформовано через інтеграцію теорії трансакційних витрат, ресурсно-орієнтованого підходу, теорії динамічних здібностей, мережевої економіки та концепції резильєнтності.

Науково значущим виступає подальший розвиток поняття «кластерна платформа» як багаторівневої системи координації суб'єктів агропродовольчого сектору, що поєднує виробничі, логістичні, цифрові, інноваційні та інституційні механізми співпраці. На відміну від традиційного кластера, така платформа характеризується інтегрованим цифровим середовищем управління, постійною координацією учасників і спрямованістю на підвищення мікрорівневої стійкості агропідприємств (с. 44-57).

У другому розділі (с. 69-153) проведено аналіз аграрного сектору України та здійснено економетричну оцінку впливу кластерних платформ на стійкість агропідприємств. Автор ідентифікував основні загрози після 2022 року, систематизував кластерні ініціативи за функціональними ознаками, географією та рівнем розвитку, а також сформував авторську типологію кластерних платформ.

Емпіричну частину виконано із застосуванням панельного підходу за 2021–2025 роки. Для контрольованого порівняння використано дані десяти юридичних осіб: п'яти підприємств із регіонів, визначених як осередки agri-foodкластеризації, та п'яти підприємств Кіровоградської області як контрольної групи (с. 102-103). Побудована економетрична модель дала змогу оцінити взаємозв'язок між участю у кластерному середовищі та фінансовою, виробничою і соціальною стійкістю підприємств. Перевірка моделі включала  $R^2$ , Adjusted  $R^2$ , F-критерій, t-статистику, VIF і критерій Дарбіна-Уотсона.

Для перевірки кількісних результатів проведено експертне опитування 38 фахівців аграрної сфери, серед яких: керівники агропідприємств, представники кластерів та коопераційних об'єднань, органів влади та місцевого самоврядування, галузевих асоціацій, дорадчих служб і науковців (с. 146-152). Поєднання економетричного аналізу з експертним оцінюванням посилює аргументованість висновків та дає змогу врахувати практичні особливості функціонування кластерних платформ.

У третьому розділі (с. 155-203) розроблено авторську концепцію та інструменти підтримки кластерних платформ як драйверів мікрорівневої стійкості. Найвагомим результатом є модель Cluster Resilience Framework (CRF), яка інтегрує фінансову, виробничу, логістичну, цифрову, інноваційну та інституційну складові. Її практичну придатність перевірено на прикладі Вінницької, Львівської, Полтавської та Миколаївської областей. Крім того, автор розробив оптимістичний, базовий і кризовий сценарії функціонування кластерних платформ залежно від безпекової ситуації.

Вперше запропоновано комплексний методичний підхід до кількісного оцінювання кластерного ефекту, який поєднує кореляційно-регресійний аналіз, інтегральне оцінювання, статистичну перевірку, експертне оцінювання та сценарне моделювання (с. 179-193). Кластерний ефект формалізовано як різницю між фактичним інтегральним індексом стійкості та базовим рівнем, розрахованим без урахування кластерної інтеграції. Запропонована дев'ятиетапна процедура створює передумови для автоматизації розрахунків та використання результатів у системі управлінської підтримки.

Удосконалено методичний підхід до оцінювання мікрорівневої продовольчої безпеки на основі інтеграції різновимірних складових стійкості; підходи до сценарного прогнозування результативності кластерних платформ; науково-методичний підхід до апробації моделей у регіонах із різним рівнем розвитку кластерних ініціатив. Подальшого розвитку набули положення щодо ролі кластерних платформ у зниженні трансакційних витрат, розширенні доступу до ресурсів, цифровій трансформації та адаптації агропідприємств до економічних і воєнних ризиків, а також концептуальні засади державної політики їх підтримки.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.** Теоретико-методологічну основу роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз і синтез, історико-логічний та компаративний підходи, системний, інституційний і ресурсний аналіз, економіко-статистичні методи, кластерний аналіз, типологізація, кореляційно-регресійне та сценарне моделювання, інтегральне й експертне

оцінювання. Дані методи узгоджено з відповідними завданнями та підпунктами дисертації.

Інформаційною базою стали нормативно-правові акти України, документи ФАО, Міжнародного дослідницького інституту продовольчої політики, Світового банку та ООН, дані Державної служби статистики України і профільного міністерства, фінансова звітність агропідприємств, відомості про кластерні ініціативи, матеріали експертного опитування та власні розрахунки автора. Достовірність результатів забезпечується поєднанням кількісних та якісних методів, використанням контрольної групи, статистичною діагностикою економетричних моделей, регіональною апробацією CRF та сценарним аналізом.

**Практичне значення одержаних результатів.** Розроблені положення та рекомендації можуть застосовуватися агропідприємствами, кластерними організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також галузевими асоціаціями під час оцінювання стійкості, формування програм розвитку кластерних платформ і вдосконалення політики продовольчої безпеки.

Практичне використання результатів підтверджено довідками Ф(С)Г «ЧЕРЕВАЧ» щодо вдосконалення стратегічного й операційного управління та оцінювання факторів стійкості (№ 56/01-24 від 20.11.2025 р.); установи «Агенція регіонального розвитку Кіровоградської області» щодо підготовки рекомендацій із кластерно-платформної взаємодії (№ 56/01-24 від 23.12.2025 р.); Департаменту агропромислового розвитку Кіровоградської обласної військової адміністрації щодо заходів регіональної аграрної політики та розвитку кластерних ініціатив (№ 126/1/08 від 24.06.2026 р.). Окремі результати впроваджено в освітній процес Центральноукраїнського національного технічного університету (довідка № 08-19/14-54 від 07.01.2026 р.).

**Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.** За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, із них 4 статті у наукових фахових виданнях України та 3 праці апробаційного характеру. Дві фахові статті є одноосібними. Зазначені публікації відображають ключові результати щодо концептуальної моделі впливу кластерних платформ,

еволюції кластерних моделей, економетричного підтвердження ролі кластерів і цифрових платформ, а також аспекту цифровізації управління аграрними підприємствами.

**Відповідність дисертації встановленим вимогам.** За змістом, структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає предметній області спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 - Соціальні та поведінкові науки. Представлена дисертаційна робота містить теоретичне узагальнення, методичні розробки, емпіричну перевірку та практичні рекомендації, а її результати характеризуються науковою новизною і прикладною значущістю.

**Зауваження та дискусійні положення.** Позитивно оцінюючи актуальність, комплексність і практичну значущість дисертаційної роботи, доцільно висловити окремі зауваження та дискусійні положення, які не знижують загальної позитивної оцінки дослідження.

1. У дисертації ключовою аналітичною категорією визначено «мікрорівневу продовольчу безпеку», яку автор тісно пов'язує зі стійкістю агропідприємства. Водночас потребує чіткішого розмежування зміст понять «продовольча безпека підприємства», «економічна стійкість підприємства» та «внесок підприємства у продовольчу безпеку держави». Доцільно було б показати, за яких умов підвищення фінансової чи виробничої стійкості конкретного підприємства трансформується саме у покращення доступності, стабільності та безпечності продовольства, а не лише у зростання результативності бізнесу (с. 23-29, 44-57).

2. Економетричне дослідження базується на панельних даних десяти підприємств за 2021-2025 роки, при цьому приналежність до кластерного середовища визначається переважно через просторове розташування у регіонах кластеризації. Такий підхід є допустимим, однак невеликий обсяг вибірки та можливе змішування формальної участі в кластері з територіальною близькістю обмежують можливості узагальнення результатів. Доцільно було б детальніше обґрунтувати репрезентативність вибірки, критерії зіставності підприємств і стійкість оцінок до альтернативної специфікації кластерної участі (с. 102-126).

3. Запропонований кластерний ефект визначається як різниця між фактичним CRF та базовим рівнем стійкості, сформованим на основі ROA, маржинальності й боргового навантаження (с. 179-183). Дискусійним є трактування цієї різниці як контр фактичного ефекту саме кластерної інтеграції, адже фактичне значення може одночасно відображати вплив масштабу підприємства, регіональної інфраструктури, спеціалізації, державної підтримки, воєнних ризиків та інших чинників, які не спостерігалися. Методика виграла б від застосування додаткових методів встановлення причинно-наслідкових зв'язків або більш детальнішого обґрунтування контрольних змінних.

4. Модель CRF поєднує шість складових мікрорівневої стійкості. Водночас у роботі доцільно було б повніше розкрити процедуру визначення питомої ваги показників, перевірку чутливості інтегрального індексу до альтернативних способів нормування та агрегування, а також кореляції окремих компонентів, що дало б змогу підвищити відтворюваність розрахунків та здійснити оцінку обумовленості ранжування прийнятим критерієм (с. 155-178).

5. Для підтвердження економетричних результатів залучено 38 експертів, дотичних до аграрної галузі. Такий підхід є виправданим з огляду на потребу у професійній компетентності респондентної групи, однак у дисертаційній роботі недостатньо деталізовано процедуру оцінювання узгодженості думок експертів, потенційний вплив нерівномірного представництва груп та заходи мінімізації упередженості відбору. Доцільно було б детальніше обґрунтувати використання коефіцієнта конкордації Кендалла або порівняння оцінок між групами стейкхолдерів, що посилює доказовість висновків (с. 146-152).

6. Регіональну апробацію CRF проведено на прикладі Вінницької, Львівської, Полтавської та Миколаївської областей, які суттєво різняться за безпековими умовами та рівнем розвитку кластерних ініціатив. Водночас критерії добору цих регіонів і механізм перенесення мікрорівневої моделі на регіональний рівень потребують ширшого методичного пояснення. Крім того, доцільно було б більш чіткіше визначити межі застосування запропонованої

моделі для прифронтових, деокупованих та тимчасово окупованих територій (с. 184-193).

7. Сценарний аналіз передбачає оптимістичний, базовий та кризовий варіанти зміни безпекової ситуації. Практичну цінність результатів посилено б детальніше обґрунтування числових параметрів сценаріїв, імовірностей їх реалізації, часових рамок та індикаторів переходу між сценаріями. Доцільно було б показати, як за зміни ключових припущень коригуються управлінські рішення учасників кластерної платформи (с. 184-193).

8. Запропоновані засади державної політики охоплюють широкий комплекс економічних, інституційних, цифрових та організаційних інструментів. Разом із тим вони потребують чіткішої пріоритизації за термінами реалізації, відповідальними інституціями, джерелами фінансування та вимірюваними індикаторами результативності. Розмежування заходів для державного, регіонального й локального рівнів управління зробило б рекомендації більш операційними та значущими для практичного впровадження (с. 194-203).

Поряд із тим, наведені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, при цьому не применшують наукової та практичної цінності отриманих результатів і можуть визначати напрями подальших досліджень автора.

**Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.** Дисертація Олександра Володимировича Шеремета є результатом самостійного наукового дослідження. Використані ідеї, положення та результати інших авторів супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. За результатами ознайомлення з текстом роботи фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації не виявлено.

**Загальний висновок.** Дисертаційна робота Шеремета Олександра Володимировича «Формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання щодо розвитку теоретичних, методичних і прикладних засад

використання кластерних платформ як драйверів мікрорівневої стійкості агропідприємств та обґрунтування їх ролі у забезпеченні продовольчої безпеки України. Отримані результати містять наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), а її автор, Шеремет Олександр Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 -Економіка, галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

**Офіційний опонент:**

Доктор з державного управління,  
професор, професор кафедри обліку,  
оподаткування та управління фінансово-  
економічною безпекою Дніпровського  
державного аграрно-економічного  
університету



Ігор Павлович ПРИХОДЬКО



Підпис професора Ігора ПРИХОДЬКА засвідчую  
начальник відділу кадрів ДДАЕУ

Юлія КАРАМУШКА